

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ДЕРЖАВНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ
ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

У статті висвітлюються основні проблеми, що склалися на сьогодні у вугільній галузі України в плані формування капіталу державними підприємствами. Розкрито особливості приватизації, залучення додаткового капіталу. Запропоновано рекомендації для застосування механізму співпраці державного та приватного секторів із використанням інституту концесії у сфері корпоративної розробки шахтного поля.

Ключові слова: шахта, приватизація, вугілля, державна підтримка, партнерство.

Увага світової енергетики сконцентрувалась на вугільній галузі ще з початку 2000 року, і якщо видобуток вугілля у світі досяг 4,6 млрд. т., то в Україні він знизився. Тому виникла необхідність проведення багатоаспектних реформ в усіх сферах функціонування вугільної промисловості та пошук більш ефективної організації роботи використання матеріальних ресурсів.

Проблемами вугільної галузі займаються багато як закордонних, так і українських вчених. Особливої уваги заслуговують дослідження Д. Ю. Череватського, котрий у своїх роботах вивчав механізм взаємодії державних шахт з приватними підприємствами у сфері сумісних розробок шахтного поля [1, с. 25-28], А. І. Кабанов також цікавився залученням недержавних інвестицій,

створенням інституту концесії.

Вугільна промисловість України сьогодні вимагає пильної роботи науковців та практиків.

Метою статті є аналіз діяльності вугільних підприємств, обґрунтування необхідності залучення додаткового капіталу із зовнішніх джерел для подальшого функціонування підприємств вугільної галузі.

Обсяг видобутку вугілля порівняно з максимальним показником у минулому (1976 рік – 218,2 млн. т) знизився майже вчетверо і у 2011 році становив лише 38 млн.т. (динаміку обсягів видобутку вугілля можна побачити в таблиці 1) [2-3].

Таблиця 1. Динаміка видобутку вугілля за період з 01.01.2005 – 31.12.2011 рр.

Динаміка видобутку вугілля			
Рік	Україна тис. тон	Підприємства МВП, тис. тон	Приватні підприємства, тис. тон
2005	78037,7	46143,9	31893,8
2006	80254,1	46385,4	33868,7
2007	75538,7	42193,3	33345,4
2008	77802	43011,6	34790,4
2009	72303,1	38440,3	33862,8
2010	70304,4	35295,44	35009,4
2011	81859,2	38431,5	43427,7

З вищеведеного можна сказати, що видобуток вугілля скорочується досить швидкими темпами, і потрібно впроваджувати ефективні перетворення, щоб зберегти та відновити стратегічне паливо українців. І хоча у 2011 році видобуток вугілля ненабагато зріс, це не означає нарощення у наступні роки.

Інколи від представників металургійних підприємств, основних споживачів цього палива, можна почути, що зменшення пропозиції вітчизняного вугілля можна легко компенсувати за рахунок імпортування цього ресурсу. Разом з тим, через зміни кон'юнктури на світовому ринку вугілля, імпортування вже перестає бути привабливою альтернативою [4, с. 87-93]. Крім того, його збільшення обмежується транспортним чинником – вітчизняні порти не спроможні приймати судна місткістю 100 і більше тис. т, які використовуються для транспортування вугілля, існують певні обмеження і постійно зростають тарифи на використання залізничного транспорту. Отже, видобуток вітчизняного вугілля є стратегічним питанням, по суті - складовою національної безпеки.

Разом з тим, на сьогодні існує протиріччя між станом державних вугледобувних підприємств та їхнім значенням у паливно – енергетичному балансі та життєдіяльності шахтарських регіонів. З одного боку, переважна більшість державних вугільних шахт потребує суттєвої державної підтримки. Без неї вони не можуть повноцінно працювати. Наразі майже 50 відсотків фонду оплати праці фінансується з державного бюджету. Обсяг державної підтримки можна побачити в таблиці 2 [5].

Як видно з таблиці, державна підтримка зростає з кожним роком і за п'ять років збільшилась на 107547 тис. грн. Причому до 2008 року виділялась підтримка на технічне переозброєння, останні 3 роки підтримка йде тільки на собівартість.

З іншого боку до 70 відсотків потреби теплових електростанцій України у вугіллі забезпечує державний сектор вугільної промисловості. Саме останній є одним із найважливіших чинників у підтримці енергетичної безпеки держави. Тому виникла необхідність проведення інституціональних перетворень у галузі та

пошук нових шляхів більш ефективної організації роботи вугільної галузі. На сьогодні у державній власності усього 17% шахт (менше 30), які працюють беззбитково. Спостерігається така тенденція: приватизовані шахти мають найменші витрати

виробництва, а державні – найбільші, тому єдиним виходом з ситуації, що склалася, мала б стати зміна форми виробничих відносин, удосконалення майнових відносин, зміна форм власності, підвищення ефективності управління витратами та капіталом.

Таблиця 2. Динаміка обсягів державної підтримки вугільної галузі за період з 01.01.2006-01.01.2012 рр.

Показник	Рік						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 (проект)
Обсяг державної підтримки, усього тис. грн.	43073	75777	142276	94975	150620	120007	70000
з них:							
- на собівартість	7405	11965	109928	94975	150620	120007	
- на придбання гірничошахтного обладнання	25627	36756	10816	-	-	-	

Питання щодо наявних можливостей використання джерел формування додаткового капіталу досліджувалися нами на прикладі «Шахтоуправління «Південнодонбаське № 1», але ситуація, що склалася на цьому підприємстві, є досить типовою для інших таких підприємств. За оцінками експертів це підприємство може видобувати вугілля щонайменше наступні 50 років. Однак через нестачу інвестиційних ресурсів

протягом останніх років воно змушене скорочувати видобуток і навіть закрити лаву. Скорочення обсягів виробництва для вугільних підприємств призводить до значного зростання собівартості вугілля – ефект масштабу діє, так би мовити, у протилежному напрямку.

На основі трендового аналізу доцільно визначити кількісні прогнози щодо тенденцій зміни собівартості і фінансових результатів підприємства.

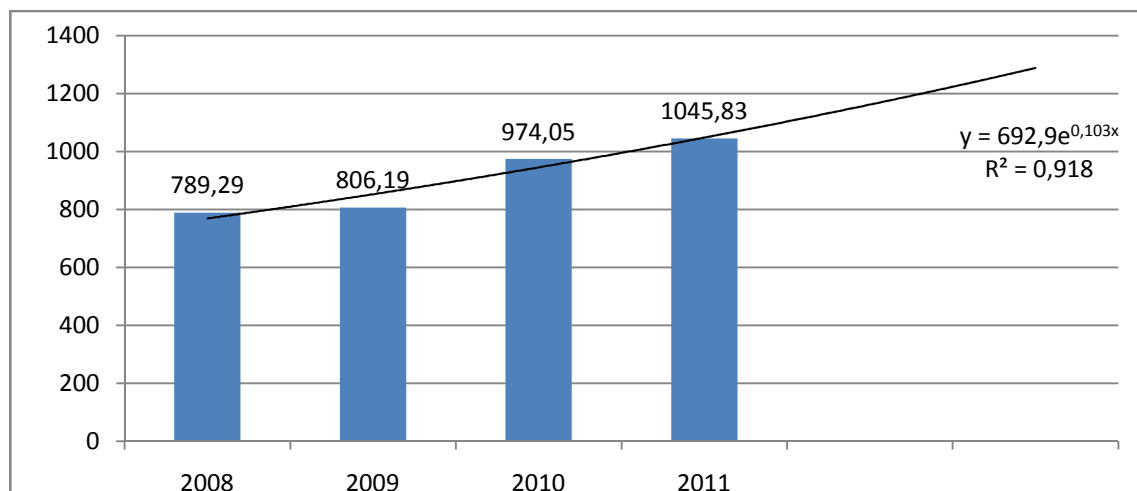

Рис. 1. Динаміка собівартості 1 тонни товарної продукції за період з 01.01.2008 – 31.12.2011 рр., тис. грн.

За рахунок зниження видобутку вугілля, собівартість 1 тонни продукції починає дуже швидко зростати, за два роки остання збільшилась на 239,64 грн., тому що постійні витрати не змінюються, гальмуючи тим самим розвиток підприємства, і їх неможливо скоротити через недостатність фінансування, застарілий фізичний і моральний фонд основних засобів, давню технологію видобування вугілля.

При аналізі різних форм функціональної динаміки собівартості 1 тонни товарної продукції ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» виявилось, що найбільш добре динаміку цього показника можна змоделювати на основі експоненціального тренду. Оцінка параметрів трендової моделі на основі методу найменших квадратів дозволяє записати її у наступному вигляді:

$$C = 692,99e^{0,1033t} \quad (1)$$

де C – собівартості 1 тонни товарної продукції, грн.;
 t – порядковий номер періоду ($t=1$ для 2008 року; $t=2$ для 2009 року; $t=3$ для 2010 року, $t=4$ для 2011 року).

Прогнозне значення чистого прибутку на 2012 рік ($t=5$) становить:

$$C_{2012} = 692,89e^{0,1052 \cdot 5} = 1169,08 \text{ тис. грн.}$$

Оскільки побудована трендова модель (1) характеризується достатньо високим коефіцієнтом детермінації – $R^2=0,9189$, то існує велика ймовірність реалізації визначених прогнозів.

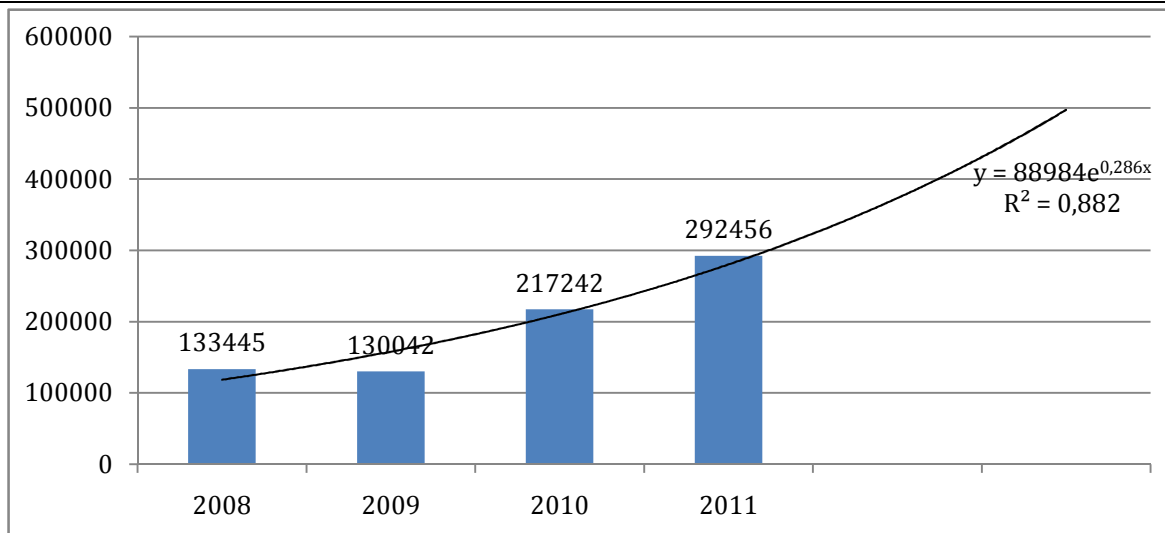

Рис. 2. Динаміка фінансового результату (збитків) від виробничої діяльності за період з 01.01.2008 – 31.12.2011 рр., тис. грн.

Збитки починають зростати прискореними темпами. Динаміка невтішна. Зростання на 2011 рік склало 292456 тис грн. Підприємство знаходиться у державній власності. Держава витрачає мільярди гривень на дотації вугільним підприємствам, але ці кошти розпоршуються між багатьма підприємствами, їх є замало для того, щоб вирішити наявні технічні проблеми.

При аналізі різних форм функціональної змін фінансових результатів від виробничої діяльності (збитків) ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» виявилось, що найбільш добре динаміку цього показника також можна відобразити на основі експоненціального тренду. Оцінка параметрів трендової моделі на основі методу найменших квадратів дозволяє записати її у наступному вигляді:

$$ЗБ = 88984e^{0,2867t}, \quad (2)$$

де ЗБ – збитки від операційної діяльності, тис. грн.;
t - порядковий номер періоду (t = 1 для 2008 року; t = 2 для 2009 року; t = 3 для 2010 року, t = 4 для 2011 року).

Прогнозне значення чистого збитку на 2012 рік (t = 5) становить:

$$ЗБ_{2012} = 88984e^{0,2867 \cdot 5} = 323336,5 \text{ тис. грн.}$$

Коефіцієнт детермінації для моделі (2) дорівнює $R^2 = 0,88$, що також дає підстави розглядати визначені прогнози як доволі реалістичні.

Одержані прогнози дають всі підстави стверджувати, що поточний момент є критичним, необхідно якомога швидше вжити заходів, спрямованих на збільшення обсягів видобутку вугілля. Разом з тим вирішення цієї проблеми найтісніше пов'язано із залученням додаткового капіталу [6, с. 11-16].

Сподівання на приватизацію теж є марними,

оскільки фінансовий стан шахти настільки незадовільний, що вона не є привабливим об'єктом для приватного інвестора. Більшість вітчизняних підприємств не лише не отримують прибутку, а має значні збитки. Отже, використати таке внутрішнє джерело формування капіталу, як прибуток, є неможливим [7, 8, с. 131-134].

Як аналізоване підприємство, так і схожі до нього мають значну заборгованість перед банками. За таких обставин у підприємств також немає шансів одержувати нові кредити від банків, оскільки вони будуть класифікуватися банками як некредитоспроможні. Таким чином, ті джерела формування капіталу, які використовуються вітчизняними підприємствами, є недоступними для «Шахтоуправління «Південнодонбаське № 1» і схожих підприємств вугільної промисловості.

Заслужує на увагу досвід шахти «Красноармійська-Західна №1», коли в середині дев'яностих років через фінансові ускладнення частина шахтного поля була надана у розробку приватному підприємству, а шахта забезпечувала надання йому технологічних послуг [9, с. 11-12]. Видобуток вугілля було відновлено, фінансові показники шахти покращилися. Навряд чи варто іншим шахтам чекати на такого «рятівника». На нашу думку, безпосередньо трудовий колектив шахти має виявити підприємницьку ініціативу та, приймаючи певний ризик, створити нове підприємство, яке не буде мати стільки боргів і обмежень, як державна шахта, і зможе залучити необхідний позиковий чи власний капітал для придбання нової вугледобувної техніки. Саме це нове, створене трудовим колективом шахти, приватне підприємство і буде зацікавлене у розробці шахтного поля державної шахти [10]. Видобуток вугілля відновиться, люди матимуть роботу, а шахта перестане висіти тягарем на плечах держави і досягне позитивних фінансових результатів.

Список літератури

1. Опыт корпоративной разработки шахтного поля [Текст] / Ю. В. Филатов, Ю. В. Наумов, А. А., Лещинский, Д. Ю. Череватский // Уголь Украины. – 2000. – №11. – С. 25-28.
2. Підсумки роботи підприємств Мінуглепрому у 2010 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvp.gov.ua>.

-
3. Підсумки роботи підприємств Мінвуглепрому у 2011 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvpr.gov.ua>.
 4. Череватський, Д. Ю. Конъюнктура мировых угольных рынков и ее влияние на угольную промышленность Украины [Текст] / Д. Ю. Череватський // Вісник ДонНТУ, Серія: Економіка і право. – 2008. – Вып 2. – С. 87-93.
 5. Українське вугілля [Текст] : програма, затверджена постановою Кабінету міністрів від 19 вересня 2001 р. № 1205. – Київ, 2001. – 66 с.
 6. Boyarchenko, A. S. The need for capital of the state coal companies (for example mine Yuzhnodonbasskaya№1). [Текст] / A. S. Boyarchenko // Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції для молодих вчених. М. Донецьк, 14 квітня 2011 року. – ДонНТУ, 2011. – 152 с.
 7. Дослідження приватизаційних процесів у вітчизняній вугільній промисловості [Текст] : наук. доповідь / А. І. Кабанов, Л. Л. Стариченко, Д. Ю. Череватський і др. – ІЕП НАН України, 2007. – 36 с.
 8. Череватський, Д. Ю. Приватизация шахт Донбасса в свете конкуренции институтов [Текст] / Д. Ю. Череватський // Научные труды ДонНТУ. Серия: Экономическая. – 2006. – Вып. 103-4. – С. 131-134.
 9. Череватський, Д. Ю. Экономический механизм взаимодействия шахты и частной фирмы при совместной разработке месторождений [Текст] / Д. Ю. Череватський // Економічний Вісник Донбасу. – 2009. – №1. – С.11-12.
 10. Інформаційне агентство „Уголь-Информ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uus.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=574%3A-l-r-----l-r-010909&ca.

РЕЗЮМЕ

Боярченко Анастасія

Особенности формирования капитала государственными предприятиями угольной промышленности

В статье рассматриваются основные проблемы, которые сложились на сегодняшний день в угольной отрасли Украины в плане формирования капитала государственными угольными предприятиями. Раскрываются моменты по поводу приватизации, привлечении дополнительного капитала. Рассматривается попытка применения механизма сотрудничества государственного и частного секторов, используя институт концессий в сфере корпоративной разработки шахтного поля.

RESUME

Boyarchenko Anastasia

Characteristics of capital formation in the coal industry enterprises

The article highlights the main problems existing today in the coal industry of Ukraine in terms of capital formation by state coal mines. There have been disclosed some aspects of privatization and attraction of extra capital. The attempt to use the mechanism of cooperation of the public and private sectors, using the Institute of concessions in corporate development mine field is shown.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2012 р.